

COS magazine

Commissie Ontwikkelingssamenwerking Rijk Zwaan

Verhogen van de groente consumptie
prodes stimuleert en faciliteert families
om zelf groente te gaan verbouwen.

A
p21

Ontwikkelingsprojecten Rijk Zwaan

Commissie voor Ontwikkelingssamenwerking Rijk Zwaan

Voorwoord

“Samen vormen we onze identiteit. Samen zijn we Rijk Zwaan.”

Als een stabiele onderneming is Rijk Zwaan onderweg naar haar 100-jarig bestaan in 2024. Dit doen we met de diepgewortelde overtuiging een zelfstandig familiebedrijf te willen blijven met behoud van onze specifieke bedrijfscultuur. Een bedrijfscultuur waarbij de medewerkers op de eerste plaats komen. Zij vormen onze identiteit, zij zijn Rijk Zwaan.

Net als onze collega's hebben alle mensen het recht met waardigheid en respect behandeld te worden. En als we met vanzelfsprekendheid een gezonde toekomst willen delen met onze collega's en met alle partners met wie wij samenwerken, hoeveel te meer moeten we dan niet nastreven om al die mensen, die niet over de noodzakelijke bestaansmiddelen of kennis beschikken, te helpen?

Natuurlijk kan een ieder persoonlijk vanuit zijn overvloed iets weggeven aan die minder bedeelde medemensen. En dat is mooi, maar laat onverlet dat wij als onderneming ook onze bijdrage willen leveren en in het bijzonder met die mensen een gezonde toekomst willen delen.

Meer dan 20 jaar geleden hebben wij de Commissie Ontwikkelingssamenwerking (COS) opgericht. Wij richten ons op mensen, die actief zijn in de tuinbouw, maar onvoldoende kennis of middelen hebben voor een succesvolle oogst. Hierbij maken we geen onderscheid in de achtergrond van de mensen die wij ondersteunen. Natuurlijk willen we zoveel mogelijk

mensen helpen, maar voor ons is elke persoon die we helpen al een succes. Ook ondersteunen we mensen die getroffen worden door natuurrampen, geweld of moeten vluchten.

We zijn trots op onze collega's, die zich met veel professionaliteit en enthousiasme inzetten voor diverse ontwikkelingsprojecten wereldwijd en we zijn er van overtuigd dat niet alleen de mensen die zij helpen er gelukkiger van worden, maar ook zij zelf.

Ben Tax
Directeur Rijk Zwaan

Het werk van de COS sluit naadloos aan bij onze bedrijfsfilosofie en slogan 'Sharing a Healthy Future'.

| Inhoud

6 Wat doet de COS

8 FUDI, Guatemala

20 Aprodes, Peru

30 Kusimayo, Peru

38 Stichting Jarikin, Haïti

40 Hoop voor Albanië, Albanië

42 Humanity School of Learning, Gambia

Wat doet de COS?

Medeoprichter van de COS, Maarten Zwaan, op bezoek bij een ontwikkelingsproject.

Sinds 1999 zet de Commissie Ontwikkelingssamenwerking (COS) van Rijk Zwaan zich in voor ontwikkelingswerk, waarbij overdracht van onze kennis op het gebied van groenteteelt centraal staat.

Samen met lokale organisaties geven we technisch advies, delen we teeltkennis en bieden we ondersteuning aan boeren en tuinders in ontwikkelingslanden. Ons doel is om de groenteconsumptie binnen gezinnen te stimuleren en de inkomenspositie van de boeren en tuinders helpen te verbeteren. Op dit moment ondersteunen we projecten in Peru, Guatemala, Haïti, Albanië en Gambia.

We kunnen projecten uitvoeren met behulp van financiering van de directie van Rijk Zwaan. Ook medewerkers dragen een steentje bij; eens in de twee jaar wordt het geld dat bestemd is voor de kerstpakketten gedoneerd aan een goed doel.

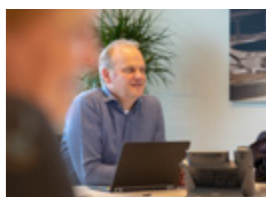
De COS bestaat uit medewerkers van Rijk Zwaan en twee externe adviseurs. Zij zijn direct betrokken bij de projecten, zodat ze met eigen ogen de resultaten kunnen zien en beoordelen. In dit magazine van de COS geven wij ter inspiratie een inzicht in de projecten die wij ondersteunen. We wensen je veel leesplezier!

Heleen Bos, Gerard Hulisz, Kees van Maaswaal, Michiel Tamminga, Anton Schins, Linda van Veen en Michiel Zwaan.

“De steun aan ontwikkelingsprojecten vanuit de COS is stevig verankerd in ons bedrijf.”

De COS bij elkaar.

FUDI, Guatemala

Utz Samaj, een programma van FUDI, heeft als doel om kleinschalige ondernemers en vooral ook jongeren te stimuleren om op een professionele manier groenten te telen. Rijk Zwaan steunt Utz Samaj al ruim 15 jaar. De COS levert de zaden voor de kassen bij de school en onze collega's uit Guatemala geven er les.

Utz samaj!

'Utz Samaj', afkomstig uit het Kaqchiquel (één van de 22 inheemse talen in Guatemala), betekent 'Goed gedaan!'

Na jaren broccoli te hebben geteeld, besloot Odilia González in 2007 het roer om te gooien. Ze wilde iets anders. Ze begon aan de tuinbouw opleiding aan Utz Samaj, onderdeel van FUDI. Op deze school in Tecpán, in de Guatemalaanse regio Chimaltenango, krijgen cursisten gedurende één jaar intensief onderwijs en kunnen ze praktijkervaring opdoen met de teelt van allerlei gewassen. Van het zaaien of planten tot aan de oogst.

Kunst

"Ik zie tomaten telen als een kunst. Hoewel ik al ervaring had met vollegrondsgewassen, is het telen van tomaten iets heel anders. Het vergt een hoger kennisniveau." Trots staat Odilia in haar kas, tussen de tomatenplanten. De kas heeft ze, na het afronden van haar opleiding, gebouwd met behulp van een kleine lening van de bank en met wat spaargeld, samen met haar man. "Deze stap heeft mijn manier van denken veranderd. Aanvankelijk was ik bezorgd over de hoeveelheid land die ik nodig zou hebben, maar met deze teelt kun je zowel land als water veel efficiënter gebruiken."

Zakelijk instinct

Ze verdient vandaag de dag bovendien een stuk meer dan voorheen. Voordat ze overstapte op de tomatenteelt, moest ze haar inkomen in 20 dagen verdienen. Nu kan ze wel drie maanden lang oogsten van haar tomaten. Odilia verkoopt haar producten rechtstreeks aan de afnemer. Een scherp gevoel voor ondernemerschap én durf gaan bij haar samen op. "Het is belangrijk om andere mogelijkheden te verkennen, om af te durven wijken van het geijkte pad. Andere mannen en vrouwen zouden ook de sprong moeten wagen om naar Utz Samaj te gaan!" Dat haar durf niet door iedereen in haar omgeving wordt

gewaardeerd, blijkt uit de kleine brandgaatjes in het doek van de kas, veroorzaakt door afgunstige burens. Maar Odilia laat zich er niet door weerhouden. Het is een vrouw die weet wat ze wil.

Van heinde en verre

Odilia González is één van de vele cursisten die de opleiding inmiddels hebben afgerond. Jaarlijks nemen zo'n 100 mensen uit de wijde omgeving deel aan de tuinbouwcursus. Jong en oud, mannen en vrouwen. Sommige studenten komen van ver. Eén van hen komt zelfs helemaal uit Zacapa, vier uur rijden enkele reis ten noordoosten van Tecpán. Iedere week onderneemt deze student de reis van meer dan 8 uur om het onderwijs aan te kunnen volgen.

De opleiding staat dan ook goed aangeschreven. Onlangs is Utz Samaj door de universiteit van San Carlos in Guatemala Ciudad erkend als officiële opleiding. Die erkenning biedt kansen, omdat de school daardoor aantrekkelijker wordt voor studenten, maar ook voor eventuele partners en investeerders. Iedere maand zijn er vier lesdagen, één per week. De opleiding duurt een jaar. Van de studenten wordt een bepaalde basiskennis verwacht als ze aan de opleiding beginnen.

"Tomaten telen zie ik als een kunst"

Andere richting

“Mijn droom is om nog meer kassen te bouwen en ook andere gewassen te gaan telen”

Op een helling in de bergen van Chimaltenango staat de kas van oud-leerling Jayro Hernández. Jayro voltooide zijn opleiding aan Utz Samaj in 2018 en is nu een succesvol tomatenteler.

Aanvankelijk had Jayro een baan in de elektrotechniek. Vanwege de concurrentie binnen die sector koos hij ervoor om een andere richting op te gaan. Hij startte met de opleiding, waar hij kennismakte met de groenteteelt. “Ik waardeer Utz Samaj, met name vanwege de kennis en ervaring die op de school aanwezig is op het gebied van gewassen en de teelt ervan.” Dankzij een lening van de bank kon Jayro na de afronding van zijn studie een eigen kas bouwen. “Juan Manuel Álvarez, één van de docenten van Utz Samaj, heeft me geweldig goed geholpen – en nog steeds. Als beginnend teler kan ik de dagelijkse gang van zaken wel aan, maar soms heb je nu eenmaal wat extra technische expertise nodig.”

Gepaste trots

Jayro besteedt zichtbaar aandacht aan zijn bedrijf. De tunnelkas, bestaande uit canvasdoek gespannen over een constructie van bamboe, oogt verzorgd en opgeruimd. De tomatenplanten staan er goed bij. De jonge teler ziet de toekomst met vertrouwen tegemoet. “Ik ben gelukkig, en erg trots op mijn tomaten. Ik droom ervan om in de toekomst nog meer kassen te bouwen en ook andere gewassen te gaan telen.”

“Wat voor de individuele teler lastig is, lukt Utz Samaj als coöperatie wel” zegt René Morales – voormalig manager van Utz Samaj, nu manager van het Puentes Project, een vergelijkbaar initiatief. De school koopt de groenten van haar (oud-)studenten op en verkoopt deze producten op haar beurt door aan supermarktketens, zoals Walmart.

Utz Samaj heeft nu ook goed contact met diverse financiële instellingen die nu ook graag willen investeren in deze jonge ondernemers. René: “De samenwerking met Rijk Zwaan is hierin van groot belang. Heleen Bos heeft ons erg geholpen om in contact te komen met de juiste partijen.”

“De sleutel tot het succes van de school is dat Utz Samaj in staat is om de studenten te verbinden met de markt.”

Kennis delen

"Intensieve begeleiding krijgen de leerlingen en oud-leerlingen niet alleen van de docenten van Utz Samaj, maar ook van Rijk Zwaan."

Jayron Alexander Coyote is sinds 2018 docent aan Utz Samaj. Twee jaar eerder zat hij zelf nog als student in de schoolbanken van de tuinbouwschool. Nu deelt hij met plezier zijn kennis over productie en management van de gewassen met zijn studenten.

Waardevolle lessen

Jayron kijkt met een goed gevoel terug op zijn deelname aan de cursus in 2016. "Wat ik hier heb geleerd, heeft mij geholpen om aan de slag te gaan als zelfstandig ondernemer. Ik heb een lening kunnen krijgen van een kredietcoöperatie. Momenteel teel ik tomaat en komkommer in de kas en boontjes in de vollegrond. Alles biologisch."

Follow-up

Al vrij snel na zijn vertrek kwam Jayron weer terug naar Utz Samaj, dit keer als docent. "Mijn doel is om best practices te delen met de studenten, om hen – en uiteindelijk de hele sector – te helpen om zich te professionaliseren. Het mooie is dat we technische ondersteuning bieden aan oud-leerlingen en hen helpen om hun producten te vermarkten. Via ons kunnen ze al hun producten verkopen, en dat helpt hen enorm." Ruimte voor verbetering op dat punt is er echter ook, volgens Jayron. "Utz Samaj heeft een sterke reputatie en een uitgebreid netwerk opgebouwd. We zouden één merk moeten ontwikkelen, als coöperatie. Daar ligt een mooie kans om onze producten nog beter in de markt te zetten."

Partnerschap

Intensieve begeleiding krijgen de leerlingen en oud-leerlingen niet alleen van de docenten van Utz Samaj, maar ook van Rijk Zwaan. Die ondersteunt Utz Samaj, dat onderdeel is van FUDI, al sinds 2002. Door de jaren heen is de geldelijke steun stap voor stap afgebouwd. Inmiddels draait de school vrijwel geheel op de eigen inkomsten en bestaat de steun van Rijk Zwaan voornamelijk uit het delen van kennis en ervaring en het beschikbaar stellen van zaden. Heleen Bos, vanuit de COS betrokken bij dit project, is erg blij met die ontwikkeling. "Uiteindelijk moet een project op eigen benen kunnen staan om ook in de toekomst te kunnen blijven bestaan. Utz Samaj is volwassen geworden."

René Morales, voormalig manager van Utz Samaj, is blij met de steun. "De samenwerking met Rijk Zwaan is altijd erg goed geweest. Met Rijk Zwaan Guatemala onderhouden we nauwe contacten. Zij hebben geholpen met het opzetten van de kassen en geven technische trainingen aan de studenten."

Er is sprake van een goede match volgens René. "Rijk Zwaan levert de zaden en de expertise die we nodig hebben voor het onderwijs. Daarbij delen we dezelfde waarden. En we willen allebei graag dat de beschikbaarheid van gezond voedsel in Guatemala verbetert."

"FUDI is lokaal geworteld. We kennen de mensen, en de mensen kennen ons."

Succesverhalen

“De waarde van de cursus zit ‘m er voor mij vooral in dat ik nu geloof dat landbouw niet alleen iets voor mannen is. Vrouwen kunnen dit ook.”

Dat Utz Samaj een succes is, blijkt niet alleen uit de verhalen van (oud-)studenten en docenten. De school is ook opgemerkt door USAID, een Amerikaanse donororganisatie. Het model van Utz Samaj ligt ten grondslag aan het 5 jaar durende Puentes Project, dat USAID in 2017 is gestart. Jennyfer (18) en Debora (16) nemen allebei deel aan de cursus op de tuinbouwschool in de regio Quiché.

Dokter in spé

Jennyfer heeft onlangs de cursus afgerond, maar verzorgt nu de lunches op de school en pikt op die manier ook nog iets mee van de lessen. Ze weet precies wat ze wil worden. Enthousiast vertelt ze over haar toekomstplannen. “Ik wil dokter worden. Daarom heb ik vooral interesse in het kweken van kruiden, zodat ik die later kan gebruiken in mijn praktijk.”

In goede aarde

Dat plan is ontstaan tijdens de opleiding. “Dankzij Puentes heb ik een idee wat ik wil worden. Ik hou ervan om in het veld te zijn, om te experimenteren met verschillende zaden en gewassen. Ik heb hier geleerd over het belang van een gezonde bodem, over allerlei soorten planten en bloemen, over kassen en tunnels. Het voelt alsof ik naar de universiteit ben geweest. Als ik een landbouwingenieur hoor praten op TV, dan weet ik precies waar hij het over heeft!”

Girl power

Debora zag de cursus aanvankelijk niet zitten, geeft ze eerlijk toe. “Maar na alles wat ik heb gezien en geleerd, vind ik het geweldig! Ik wist niets, en wil nu alleen maar méér weten.” De vader van Debora is ook landbouwer, vertelt ze. “Papa is ontzettend trots op mij, en allebei mijn ouders hebben me gesteund toen ik aan de opleiding begon. Mijn droom is om

zelf een kas te bouwen en gewassen te telen.” En daarbij kan ze rekenen op de steun van haar vriendin Jennyfer. “We zijn vriendinnen geworden op deze school. En als Debora haar kas gaat bouwen, zal ik er voor haar zijn.”

Goed voorbeeld doet volgen

Het onderwijs is vormgegeven naar het voorbeeld van Utz Samaj, maar met eigen accenten. Op het programma staan lessen over verschillende teeltmethodes en -technieken, marketing, ondernemerschap en administratie. De cursus duurt zes maanden. In de vijf jaar dat het project loopt, verwacht René Morales (manager Puentes) op de school in Quiché zo’n 600 studenten te trainen.

Naast USAID zijn er nog enkele partners aangesloten bij het Puentes Project – waaronder World Vision, de organisatie die het project coördineert. Sarah Sywulkee is Chief of Party van het Puentes Project. Zij is blij met de samenwerking met FUDI. “FUDI heeft een indrukwekkend track-record opgebouwd en haar model in de afgelopen 15 jaar steeds geperfectioneerd. Een van de redenen voor het succes van Utz Samaj is de goede reputatie van de school, waardoor ze kunnen profiteren van mond-op-mondreclame.”

“Het voelt alsof ik naar de universiteit ben geweest!”

“Ik wist niets toen ik aan de cursus begon, en nu wil ik alleen maar méér weten!”

Kansen creëren

“Samen kansen creëren voor jongeren in Guatemala”

Niet ver van de school in Santa Cruz del Quiché, maar toch afgelegen, omsloten door de bergen, ligt de boerderij van de 27-jarige Joel Toledo. In Joel lijken alle verhaallijnen samen te komen: hij studeerde aan Utz Samaj, doceert nu op de school in Quiché, teelt zelf tomaten, komkommers en paprika's, én is klant bij Rijk Zwaan.

Let's go!

Joel studeerde tot 2016 landbouwtechniek aan de universiteit van San Carlos in Guatemala Ciudad. “We waren op de universiteit met vijf vrienden. Met vier van ons zijn we toen naar Utz Samaj gegaan. We zeiden tegen elkaar ‘Okay, let's go!’, en hebben onszelf aangemeld. Tegelijkertijd ben ik toen begonnen met een tunnelkas, hier op de boerderij van mijn ouders, met zo'n 300 tomatenplanten en wat komkommers en paprika's.”

Theorie en praktijk

Door de cursus op Utz Samaj te volgen, wilde Joel zijn praktische kennis vergroten. “Ik ging naar Utz Samaj om te leren hoe je een kas kunt gebruiken. Tijdens de cursus heb ik ook geleerd hoe je kunstmest en druppelirrigatie moet toepassen, hoe je je producten het best kunt verkopen, en hoe je ze moet behandelen om ze gezond en veilig te houden. Op vrijdag ging ik naar school, en van maandag tot donderdag was ik druk met mijn eigen bedrijf. Daar kon ik het geleerde meteen in praktijk brengen. En als ik ergens tegenaan liep, kon ik mijn vragen meteen stellen in de les.”

Goede samenwerking

In zijn kas van 1000 m² teelt Joel voornamelijk tomaten en komkommers, alles uitsluitend met biologische bestrijding. “Op Utz Samaj gebruikten we zaden van Rijk Zwaan. Toen ik besloot mijn eigen kas te bouwen, wilde ik ook hun rassen gaan telen. De resultaten zijn goed en de gewassen zijn erg productief. Behalve teler is Joel ook coördinator en docent op de tuinbouwschool in Quiché. Die combinatie geeft hem veel energie. “Samen met onze partners willen we kansen creëren voor jongeren in Guatemala. In het Puentes Project bouwen we op drie plekken kleine replica's van Utz Samaj, waar de studenten hun agrarische vaardigheden kunnen ontwikkelen. “Het is geweldig om te zien hoe blij de jongeren worden van de producten.”

Goed voorbeeld doet goed volgen

De school in de regio Quiché – één van de drie locaties die momenteel in aanbouw zijn – is nog niet helemaal af. Uiteindelijk komen er vier tunnels en drie kassen. Medewerkers van Rijk Zwaan leveren de zaden voor de gewassen – waaronder tomaat, komkommer en paprika – en geven praktijklessen.

“De resultaten zijn goed en de gewassen zijn erg productief.”

Oud-student Joel Toledo is nu zelf docent op de school in Quiché.

Aprodes, Peru

De stichting Aprodes stimuleert arme families in Peru om zelf groente te gaan verbouwen. Dit doet Aprodes door het geven van training over verschillende (nieuwe) teeltmethoden en door het delen van praktische teeltkennis aan de lokale bevolking. Ook wordt er voorlichting gegeven over gezonde voeding. De COS biedt sinds 2005 groentezaden en deelt teeltkennis.

Verhogen groenteconsumptie

"Aprodes leert me hoe ik het beste voor de planten zorg"

De ontwikkelingsorganisatie Aprodes helpt families om zelf groente te gaan verbouwen, onder andere door het geven van cursussen in groenteteelt. Ook geven voedingsdeskundigen uitleg over het belang van gezonde voeding aan de lokale bevolking. Het resultaat? Steeds meer families hebben een eigen moestuin en het voedingspatroon is aanzienlijk verbeterd. Aprodes is al sinds 2006 actief in het zuidoosten van Peru, in de buurt van de stad Cuzco.

Beatriz Ordoño volgt de cursus bij Aprodes al drie jaar. Ze heeft recent een net geplaatst om de planten te beschermen tegen teveel zon of hagel. Een plastic kasje zorgt ervoor dat de planten niet bevroren. In het 'adobe kasje' - een kasje met kleimuren - wordt het niet koud, vertelt Beatriz. "Daar groeien de planten altijd goed."

Eigen moestuin

"In mijn moestuin staat groente voor mijn familie", vertelt ze vol trots. Beatriz verbouwt verschillende gewassen in haar eigen moestuin: sla, tomaten, bloemkool, broccoli, wortels en kruiden. "Groente die ik overhoud, verkoop ik in de stad. Van de gemeente hebben we daar een plek gekregen waar we de groente mogen verkopen. Elke maandag ga ik naar het trainingscentrum van Aprodes. Ik leer daar van alles! Daarom weet ik nu beter hoe ik het beste kan planten en bewateren. Ook weet ik veel meer over de biologische bestrijding van ziekten en plagen. We telen hier namelijk alles biologisch."

Betere voeding

Door de ondersteuning van Aprodes wordt er meer groente verbouwd. Met hulp van voedingsdeskundigen is het voedingspatroon van de families daarom enorm verbeterd en wordt er meer groente gegeten. De verandering is zichtbaar: kinderen en volwassenen zijn minder verkouden, hebben minder diarree en lijden minder aan bloedarmoede.

"Ik ben trots op mijn moestuin"

Vreugde tuin

"Ik word blij als ik naar mijn groentetuin kijk!"

Met steun van Aprodés heeft Isabel González Sevilla al ruim 5 jaar haar eigen groentetuin. Het is een succes. De groente gebruikt ze voor eigen consumptie en als haar zoons en dochter langskomen, geeft Isabel ze altijd wat groente mee naar huis.

Aprodés verbetert op een duurzame manier de kwaliteit van leven van de lokale bevolking. De groentetuin biedt economische zelfstandigheid; het overschot aan groente wordt verkocht op de lokale markt. Dit geeft een constant inkomen. Ook voor Isabel: "Ik verkoop een deel van mijn groente op de lokale markt in Inquilpata en op zondag verkoop ik mijn groente op de markt in Chimpahuaylla"

Aprodés geeft training over verschillende (nieuwe) teeltmethoden en deelt praktische teeltkennis met de lokale bevolking. Het Aprodés-team zet zich in voor de meest kwetsbare families in Peru. Steeds meer families hebben door Aprodés een eigen moestuin. Een deel van de groente gebruiken ze voor eigen consumptie. Een ander deel geven ze weg aan familie en vrienden of verkopen ze op de markt. Aprodés heeft in totaal ruim 1300 families bereikt.

"Tuindersfamilies krijgen les in het trainingscentrum"

Delen van teeltkennis

Maarten Zwaan
Trainingscentrum
in de buurt van de
stad Cuzco

“We geven kennis over het telen van groente door, zo kunnen nóg meer families genieten van verse groenten”

Mede gefinancierd door Aprodes teelt Grober Huaman Collatupa groente in een tunnel van 500 m². Dit levert behoorlijk wat groente op, maar dat niet alleen. De kas wordt ook gebruikt voor het geven van teeltlessen.

Grober heeft eerst geprobeerd om zelf groenten te telen, maar dat lukte niet zo goed. “Nu met technische hulp van Aprodes gaat het heel goed, kijk maar!”, vertelt hij trots.

Het mooie is dat de groente gebruikt wordt voor eigen consumptie, maar de verkoop ervan levert de families ook wat extra geld op. “Mijn vrouw staat elke dag op 4 uur op om naar de markt in Cuzco te gaan. Daar verkoopt ze sla en andere groente die we hier geteeld hebben.”

Het delen van kennis vindt Grober belangrijk: “De nieuwe tunnel die we samen met Aprodes bouwen, wordt een plek waar andere mensen uit de omgeving kunnen komen om te leren.”

Maarten Zwaan Trainingscentrum

Aprodes heeft in de gemeente Anta, nabij Cuzco, in verschillende dorpen, een ‘Maarten Zwaan Trainingscentrum’ opgericht. Deze trainingscentra hebben de naam van Maarten Zwaan meegekregen als eerbetoon aan hem, als mede-oprichter van de COS. Deze centra bestaan uit een kasje en vollegrond waar groenten worden geteeld en dienen als ontmoetingsplaats waar families in de praktijk groente leren telen.

Meer dan zaden

Eduardo Lavalle voor een van de trainingscentra.

We werken al jarenlang samen met Rijk Zwaan, vertelt Eduardo Lavalle, directeur van Aprodes. “De zaden die we ontvangen, stellen wij beschikbaar aan de families die bij ons betrokken zijn.”

Deze methode stelt de families in staat om zelf een groentetuin te starten. Deels voor eigen consumptie, maar een deel van de groente verkopen ze op de lokale markt. Met dit geld wordt Aprodes weer terugbetaald.

“We hebben ook trainingscentra gebouwd en leren onze agronomen hoe ze het beste groente kunnen verbouwen. Ook geven we wat meer economische uitleg. Bijvoorbeeld wanneer ze het beste kunnen inzaaien om bij verkoop een goede prijs te ontvangen”, vertelt Eduardo.

Naast groentezaden deelt Rijk Zwaan ook kennis over teeltmethoden met Aprodes: “Renato, een Aprodes-medewerker, heeft de locatie van Rijk Zwaan in Spanje bezocht. Daar heeft hij van medewerkers en lokale telers meer geleerd over telen in kassen en in de volle grond. Dit was heel nuttig. Renato geeft deze opgedane kennis nu door aan onze technische medewerkers die teeltadvies geven. Zij delen vervolgens de kennis met de telers hier in Peru.”

“Een ander belangrijk resultaat van ons werk is de verbetering van het voedingspatroon van kinderen hier in dit gebied. Er wordt meer groenten geteeld en een voedingsdeskundige geeft kooklessen met de groente.

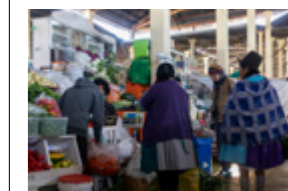
De maaltijden van hele families is hierdoor qua voedingswaarde enorm verrijkt. Traditioneel gezien eet men hier veel mais en quinoa, de traditionele gewassen van de Inca's. Nu wordt er meer groente gegeten en dit zien we terug in de gezondheid van de kinderen.”

Aprodes heeft al veel families bereikt in de regio: Chanchamayo (500), Cusco, Mollepata (200), Cusco, Anta (300), Lurin (180).

“Docente Patricia Ninan Cusihuaman geeft les over verschillende teeltmethoden”

Groentemarkt in Cuzco

Kusimayo

De stichting Kusimayo biedt hulp aan de lokale bevolking in een van de armste regio's in Peru. Dit doet men door het bouwen van verwarmde woningen en het opzetten van kleinschalige groentekasjes. Ook wordt er kennis over gezonde voeding en hygiëne gedeeld. Sinds 2017 ondersteunt Rijk Zwaan Kusimayo.

Schoolgaande kinderen

Schoolkinderen eten heerlijke groentecake gebakken door hun moeders

Op ruim 3800 meter boven zeeniveau, in het Altiplano-gebied in Peru, worden kinderen en hun families geholpen door Kusimayo. De stichting doet dit op verschillende manieren. De lokale bevolking is blij met de hulp.

Het sterftecijfer onder jonge kinderen en ouderen is hoog. Kou en ondervoeding zijn hiervan oorzaken, maar ook luchtweginfecties drukken op de gezondheid van de bevolking. De bevolking kookt namelijk met gedroogde koeienpoep, wat een enorme rookontwikkeling geeft. Er is vanuit de Peruaanse overheid, maar ook vanuit NGO's, weinig aandacht voor deze hoogvlakte die veel armoede kent. Kusimayo is er wel actief en ondersteunt de bevolking op verschillende manieren.

Lokale hulp

Kusimayo is opgericht door twee Peruanen die in de hoofdstad Lima wonen; Joaquín de la Piedra en Laura Fantozzi. Joaquín had vroeger een forellenkwekerij in het Titicaca meer en heeft zo het gebied in het zuiden van Peru leren kennen. Een team van vier personen werkt vanuit Juliaca om de lokale bevolking te helpen.

Het team helpt de moeders bij het verzorgen van het ontbijt voor de jonge kinderen op de (kleuter) scholen. Ook worden er activiteiten voor ouderen georganiseerd, gericht op gezonde voeding en hygiëne. Daarnaast worden er verwarmde woningen gebouwd en kleinschalige groentekasjes opgezet.

“Kinderen uit de hoogvlakte voor het oude schooltje”

Het nieuwe schooltje

Hulp op hoogte

De familie Chambi Huaracha; vader Walter & moeder Delia voor hun kas met daarachter hun huis, waar ze wonen met hun 2 kinderen Yhadira en Andres.

Van 'net rondkomen' naar 'geld overhouden om te investeren'. In de periode 2005-2015 investeerde Kusimayo in 44 families. Door het bieden van technologische kennis wordt de lokale bevolking getraind om op een duurzame en winstgevende manier groente te verbouwen.

Groente verbouwen

In het Altiplano-gebied staan nu 147 kleine kasjes van 5 bij 20 meter. In deze kasjes worden allerlei groente geteeld, geheel volgens biologische teeltmethode. Elk kasje wordt vol enthousiasme gerund door een familie. De teelt gaat steeds beter. De wanden van de kasjes zijn gemaakt van adobe-materiaal (mix van water, zand, klei en andere organische materialen) en het dak is van plastic. Deze constructie zorgt ervoor dat het in de kasjes warm genoeg blijft voor de teelt van groente. Ook staat er een druppelirrigatiesysteem in. De families leveren de arbeid en maken de muren.

De groente wordt geteeld voor eigen gebruik. Een deel van de groente wordt ook geleverd aan de scholen en crèches in de buurt of geruild voor andere goederen op de lokale markt. Samen met Kusimayo verzorgen moeders het ontbijt en de lunch voor de kinderen. De groente is een gezonde aanvulling op de maaltijd.

Voldoende kennis

De kennisoverdracht, binnen Kusimayo ook wel het 'Puno-programma' genoemd, omvat verschillende aandachtsgebieden waaronder het verbeteren van de

watervoorziening. Kusimayo levert een watertank of reservoir, leidingen en een irrigatiesysteem, waardoor de watervoorziening tijdens de droge maanden (april - oktober) wordt gegarandeerd.

Verder wordt een uitgebreid programma opgezet om gewassen als mais en quinoa in de volle grond te telen. Op de omliggende weiden, eigendom van de familie, kan het vee grazen. Verder leren families in het programma hoe ze hun eigen meststof kunnen bereiden, waardoor hun hele productie biologisch wordt.

“Teeltadvies aan tuinders-familie”

Blij families

De kas van Adobe-materiaal.

Door Kusimayo worden er stappen gezet in het Peruaanse Altiplano-gebied. Het leven van de lokale bevolking, families en kinderen gaat stapje voor stapje vooruit. Ze zijn gezonder, mede door de betere voeding. De kwaliteit van leven is aanzienlijk verbeterd.

De overheid verwaarloost het voormalige mijngebied. Er zijn waterputten, maar elektriciteit is niet altijd vanzelfsprekend. Toeristen komen er niet. Kinderen en volwassenen zijn regelmatig ziek door een eenzijdige voeding, de kou of hebben luchtwegproblemen.

De impact van Kusimayo is echt enorm. Het verandert het leven. Je ziet het in de ogen van de mensen, maar dat niet alleen: kinderen zijn minder ziek. Ook meet men bij de gezondheidsposten dat het aantal gevallen met diarree en bloedarmoede omlaag gegaan.", licht Heleen toe.

Betere voeding

"Vanuit de Peruaanse overheid is wel aandacht voor 'food security', oftewel voldoende voeding, maar niet zozeer voor 'nutrient security', de hoeveelheid vitamines en mineralen in de voeding", vertelt Heleen Bos. Zij is vanuit de COS betrokken bij Kusimayo. Toen er in 2005 werd gestart met het project kende de lokale bevolking in het Altiplano-gebied eigenlijk geen groente. Wel ui, mais en quinoa, maar bijvoorbeeld geen spinazie, tomaat of wortel. Met het aanleggen van de kleine groentetuintjes is de bevolking meer en meer groente gaan eten. Vrouwen kregen ook les in het bereiden van groente.

"De groente is echt een gezonde aanvulling op het voedingspatroon. Nu gaat er geen dag voorbij zonder groente!", vertelt Heleen enthousiast.

"Het gezin Jiméñez Iquiapaza in hun eigen kas"

Stichting Jarikin in Haïti

Stichting Jarikin op bezoek bij Rijk Zwaan.

Haïti heeft te maken gehad met verschillende natuurrampen. Een aardbeving in 2010 en verschillende orkanen hebben veel schade toegebracht. Mede hierdoor is Haïti een van de armste landen ter wereld. De stichting Jarikin is al enkele jaren actief in Haïti en biedt algemeen basis- en voortgezet onderwijs én start ook met het geven van tuinbouwonderwijs.

In de regio Croix des Bouquet, Le Rocher, is de Stichting Jarikin al 25 jaar actief. Jarikin is mede opgericht door de heer J. Prins, voormalig directeur en eigenaar van PRIVA. De stichting richtte zich in eerste instantie op het toegankelijk maken van basis- en voortgezet onderwijs in de regio. Hiervoor is een school gebouwd, waar zo'n 500 leerlingen in de leeftijd van 6-18 jaar les krijgen.

Naast het basis- en voortgezet onderwijs gaat Jarikin zich ook richten op tuinbouwonderwijs. Voor de scholieren, maar ook voor de boeren in de directe omgeving van de school. Grenzend aan de school is hiervoor een terrein aangekocht. Het doel is om daar een opleidingscentrum en een kas te bouwen. De tuinbouw in Haïti is nog niet ver ontwikkeld en de huidige groenteproductie dient vooral voor eigen consumptie. Wat te veel geproduceerd is, wordt verkocht. Helaas vaak tegen lage prijzen. Productie voor de markt in een periode waarin geen of weinig groente beschikbaar is, wordt nauwelijks gedaan. De lessen zullen zich daarom richten op nieuwe teeltechnieken, zoals telen in een kas en het

gebruik van betere groenterassen. De verwachting is dat hierdoor de groente ook in andere perioden beschikbaar is. Dit zorgt voor een hogere inkomsten voor de boeren, maar ook voor een langere beschikbaarheid van de groente op de lokale markt.

In 2019 heeft de stichting Jarikin twee Haïtiaanse agronomen in dienst genomen om het tuinbouw onderwijs vorm te gaan geven. In september 2019 hebben Nadel en Noviega zes weken stage gelopen bij Rijk Zwaan Frankrijk in Aramon. Tijdens de stage leerden ze meer over de teelt van sla en andere gewassen. Met de opgedane kennis gaan zij niet alleen het opleidingscentrum opzetten, maar ook de voorbeeldtuinen en de ontwikkeling van de tuinbouwopleiding.

“Nadel en Noviega nemen de opgedane kennis mee terug naar Haïti.”

Hoop voor Albanië

Moeders die opgekweekte plantjes mee naar huis krijgen

Hoewel er vooruitgang wordt geboekt, is er nog steeds veel armoede in Albanië. De stichting Hoop voor Albanië zet zich daarom in voor het land en biedt hulp aan vele projecten door het gehele land waar onder het project Seed of Hope in de hoofdstad Tirana.

Elke 2 weken vertrekt er een vrachtwagen vanuit Nederland naar Albanië. Tot de nok toe gevuld met allerlei huisraad, kleding en schoolspullen. Volledig georganiseerd door Hoop voor Albanië. Op de Shkoze-berg, met uitzicht op Tirana, wonen veel arme gezinnen. Vertrokken uit het noorden van Albanië, hopen op een baan in de stad. Hoop voor Albanië steunt het opvangcentrum voor kinderen in dat gebied.

In het opvangcentrum 'Seed of Hope' krijgen zo'n 300 kinderen, drie keer per week, gratis een warme maaltijd. Maar het gaat om meer. Er staan ook een aantal computers, kinderen geven schoolboeken aan elkaar door en er wordt Engelse les en Bijbelstudie gegeven. In de koude wintermaanden wordt er meel uitgedeeld onder de gezinnen.

Sinds 2015 staat er naast het opvangcentrum een kas waarin groente wordt geteeld en groenteplantjes worden opgekweekt. De kas is gesponsord door de COS. De vrijwilligers in de keuken verwerken de groente in een warme maaltijd, die de kinderen tussen de middag krijgen. De opgekweekte groenteplantjes worden uitgedeeld aan de vrouwen in het dorp die een eigen moestuintje hebben. In de kas geeft men ook uitleg over het verbouwen van groente.

Bestuursleden van Hoop voor Albanië, waaronder Erwin van der Ende en Jan Prins, bezoeken Albanië en het opvangcentrum regelmatig. Ze zien het gebied stapje voor stapje veranderen: "Het is mooi om te zien dat de maaltijden steeds beter worden. Er zit meer groente in. Tijdens ons laatste bezoek spraken we een meisje dat inmiddels rechten studeert. Ze sprak perfect Engels. Het opvangcentrum geeft de kinderen die opgroeien in veelal kansarme gezinnen een toekomst. Ze hebben nu een kans."

Extra noodhulp na aardbeving

Eind november 2019 werd Albanië getroffen door een krachtige aardbeving met een grote reeks heftige naschokken. Ook in de gebieden waar Hoop voor Albanië actief is, is de nood hoog. Veel gezinnen zijn getroffen en dakloos geraakt. Hun huis, veelal hun enige bezit, zijn ze kwijtgeraakt.

"Nieuwe kas voor de groenteteelt"

Gratis warme maaltijd voor de kinderen

Humanity School of Learning, Gambia

De school krijgt steun in de vorm van zaden, expertise en een financiële bijdrage.

Fabakary Saidykhan groeide op in een arm gezin. Soms was er geen eten, en schoolgeld moest hij zelf verdienen. Na een studie in Duitsland, gefinancierd door de Duitse overheid, keerde hij terug naar Gambia. Vastbesloten om een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van zijn land, richtte hij de Humanity School of Learning op.

Fabakary startte een school in een plattelandsdorp, in de streek waar hij zelf is geboren. Het eerste schoolgebouw bouwde hij letterlijk in zijn eigen achtertuin. "Ik wilde iets doen voor kinderen. Kinderen die opgroeien in armoede, op straat leven, of gehandicapt zijn. "Sinds 2009 hebben ruim 230 kinderen het onderwijs gevolgd, en op dit moment heeft de school zo'n 170 leerlingen in de leeftijd van 3 tot 8 jaar.

De leerlingen krijgen op de Humanity School of Learning iedere dag een lekker ontbijt, tot voor kort bestaande uit brood en mayonaise. "Voorheen gebeurde het regelmatig dat de kinderen een uur te laat kwamen, of helemaal niet kwamen opdagen. Nu staan ze stipt om 8 uur op de stoep." Het grootste geschenk dat de kinderen krijgen is echter het onderwijs zelf. "Kinderen hebben geen invloed op de situatie waarin ze opgroeien. Onderwijs geeft hen de kans op een beter leven."

Begin 2018 kwam Fabakary via Jan Padmos en Caroline Sitskoorn, allebei werkzaam op het ISW 's Gravezande, in contact met Jan Omvlee, toen

Manager Export bij Rijk Zwaan. Sinds die tijd krijgt de school steun van de COS, in de vorm van zaden, expertise en een financiële bijdrage. Dankzij deze steun is er bijvoorbeeld een irrigatiesysteem aangelegd, een tuinman aangesteld en een kleine kas (15 bij 8 meter) gebouwd. En behalve brood en mayo staan er nu ook groenten op het menu: tomaat, wortel, komkommer, ui, paprika en sla.

De Humanity School of Learning produceert inmiddels meer groenten dan de kinderen op kunnen. Het restant wordt op de lokale markt verkocht; de extra inkomsten kan de school goed gebruiken. Plannen voor uitbreiding van de school liggen al klaar. Op termijn moet de school uitgroeien tot een volwaardige *primary school*, waar kinderen van hun derde tot achttiende levensjaar onderwijs kunnen volgen.

Fabakary is erg blij met de hulp die hij krijgt. "Dankzij de inzet van het team van de Humanity School en de inspanningen van ISW 's Gravezande en Rijk Zwaan hebben we de school kunnen maken tot wat zij nu is: een veilige haven voor de meest kwetsbaren in de samenleving."

"Het grootste geschenk dat de kinderen krijgen is het onderwijs zelf"

Colofon

Lees meer over de projecten in dit magazine op:

www.fudigt.org

www.aprodes.org

www.kusimayo.org

www.jarikin.nl

www.hoopvooralbanie.nl

www.humanity-school.org

Vragen, complimenten of klachten over deze uitgave?

Mail naar info@rijkzwaan.nl

Redactie:

Heleen Bos, Kees Knulst en Vera Hoondert

Vormgeving:

Helena de Zwart

Video en fotografie:

Tijpke Meijer

Foto credits:

Pagina 40/41, Hoop voor Albanië

Pagina 42/43, Humanity School of Learning

Met dank aan:

Alle geïnterviewden die hun persoonlijke verhaal met ons gedeeld hebben.

Uitgave:

Maart 2020

Ga voor meer foto's, video's en verhalen naar:

www.rijkzwaan.com/csr/development-projects